
RELIKVIJA SVETOG JOVANA VLADIMIRA U NACIONALNOM MUZEJU ALBANIJE

Melsi Labi

Relics of St. (Jovan) Vladimir, Duke of Duklja, were found in the National Historical Museum of Albania. Prof Melsi Labi gives a detailed description of two reliquaries which contain a part of the relics of this saint which are now kept in the chapel of the Archbishopric in Tirana.

Vladimir's relics were relocated several times during the past millennium. Through the centuries many relics disappeared, including the magnificent iconostasis from the Orthodox Monastery of St. John near Elbasan, which was seriously damaged by the German army in 1944.

The author gives an account of how the church holyday dedicated to St. Vladimir was celebrated during the 1930s, each year on 22 May according to the old or on 4 June according to the new calendar, when hundreds of pilgrims of different religions used to gather around the reliquary of St. Vladimir.

Nacionalni istorijski muzej sprovodi program za bilježenje i naučnu studiju cjelokupnog materijala sadržanog u svom fondu. Šestog novembra 2014. godine, u toku istrage su pronađena dva srebrna relikvijara sa moštima. Vjeruje se da pripadaju Svetom Jovanu Vladimiru. Srebrni relikvijar sa moštima sveca je bio u Crkvi Svete Marije u oblasti Kala u Elbasanu. Zapravo, relikvijar je u fondu Nacionalnog istorijskog muzeja. Relikvijar (slika 1) je napravljen od srebra. Dimenzije su mu 20x15x5,5 cm. U tri ugla su serafimi. Legenda je na prednjoj strani. Serafim iz desnog ugla kovčega nedostaje. To je mali relikvijar kružnog oblika sa pet otvora u desnom uglu kovčega. U otvorima se nalaze male mošti. U centru kružnog relikvijara je ugraviran krst. Krst

je ukrašen cvjetnim motivima i cik-cak linijama. Gornji poklopac kovčega nedostaje. Na kovčegu su ugravirani i cvjetni ukrasi koji su karakteristični za kasni barok. Ovaj relikvijar sadrži dva dijela moštiju Svetog Jovana Vladimira. Jedan dio moštiju je uzet sa svečeve lobanje, a drugi sa podlaktice.

sl. 1

Postojao je i drugi dio svečevih moštiju u prostoru koji je u obliku krsta. Sada toga nema. Natpis ugraviran na prednjoj strani (slika 2) nas informiše o tome da je relikvijar poklon od Anastasa Trikupa iz Moskopolja: Αφιερόθω + παρά + τώ έντιμωτάτω + Κω(νσταντίνω) + Αναστασιω / Τρικούπα + λεγόμενος + Κοσμήσκ + ύς μιμώσιον / αύτου + έκ Μοσκοπόλεως + του καθηγουμένου + τού άγιου / Ιωάνου + τού Βλαδηύρου + Κ(υρί)ου Θεοκλήτου + ίερο(ο)μονάχου Α768 Μαΐου 22 +. „Donirano od časnog Anastasa Trikupa, po imenu Kozmik iz Moskopolja, u sjećanje na njega iguman svetog Jovana Vladimira, jeremonah Teoklita, 22. maj, 1768. godine.“¹

¹ Theofan Popa, *Mbishkrime të kishave në Shqipëri*, Tirana, 1998, no. 38, str 64-65.

sl. 2

Mjesto na kome se nalaze djelovi lobanje je okruženo oreolom koji je ukrašen cik-cak linijama i motivima cvijeta nara. Na strani legende je ugravirano pet ljiljana. Gornji dio kovčega je okružen okvirom na kojem su isprepletani motivi mašne. Pored krsta su dva prazna prostora u kojima su, kako se misli, bile svečeve mošti. Na pozadini kovčega su dvije ukrašene šarke.

U zaostavštini Nacionalno-istorijskog muzeja, takođe, postoji još jedan relikvijar sa moštima Jovana Vladimira. Kovčeg je napravljen od srebra. (slika 3) Dimenzije su mu 19x13x5 cm.

sl. 3

Vjerovalo se da je ovaj relikvijar došao iz Crkve Svetog Nikole u Šelkanu i ima dva dijela moštiju Svetog Jovana Vladimira. Jedan dio moštiju je uzet sa rebra, a drugi sa golenjače. Sa strana moštiju nalaze se dva poklopca napravljena od srebra koja su povezana lancem. Na jednom poklopcu je natpis napisan ćirilicom. Na sredini relikvijara je pozlaćeni krst. Poklopac kovčega je urađen tehnikom graviranja. Sveti Jovan Vladimir stoji. Ima svoju kraljevsku krunu na glavi. Iza ramena mu je dugi ogrtač ukrašen cvjetnim motivima. Drži odsiječenu glavu u lijevoj ruci, a u desnoj krst i palmu iz raja. Kod stopala mu je mač kojim su mu odrubili glavu. Na kovčegu je vizantijskim grčkim jezikom napisano Ο Άγιος Ιωάννης ο Βλαδιμηρος „Sveti Jovan Vladimir“. (slika 4). Svečeva gravura je okružena okvirom sa četiri anđela u uglovima. Na kovčegu su, takođe, ugravirani cvjetni i zoomorfni ukrasi. Bočni dijelovi relikvijara su ukrašeni cvjetnim motivima. U centru dva prednja dijela je pehar za pričesće prekriven cvijećem nara. Zakrivljeni oblik cvijeća i lišća je harmonizovan u svojoj cjelini. Bočne strane kovčega su ukrašene cvjetnim motivima koje se harmonično prepliću jedna sa drugom.

Relikvijar sa moštima Jovana Vladimira se nalazio u istoimenom manastiru. Dio svečevih moštiju se može, takođe, naći u mnogim crkvama u Elbasanu. Relikvijar sa moštima Svetog Jovana Vladimira se nalazi u kolekciji Vangel Kapedani. Kovčeg je napravljen od srebra. Dimenzije su mu. 16x20x6 cm. Relikvijar čuva dio moštiju Jovana Vladimira. Na kovčegu se nalazi pet crkvenih natpisa. Relikvijar su izradile kujundžije iz Kala oblasti u Elbasanu i datira iz XVII vijeka.²

Jovan Vladimir je nastradao mučeničkom smrću 22. maja 1015. godine. Inicijalno, mošti su mu bile sahranjene u crkvi Prečista Krajinska. (albanski: E Papërlyera e Krajës), koja se nalazi u Krajini, u Crnoj Gori. Despot Mihail Komneni je odnio

² Moikom Zeqo, *Imazhi arkeologjik si retrospektivë*, Arnissa Edition, Tirana, 2013, p. 46.

sl. 4

svečeve mošti u grad Drač 1215. godine,³ a 1381. knez Karlo Topija je sagradio manastir Jovana Vladimira u Elbasanu.⁴

³ Central State Archive, Fund 138, file 5, sheets 1.

⁴ Milan Shuflaj, *Serbët dhe shqiptarët*, Toena, Tirana, 2004, p. 127.

Kovčeg u kome su čuvane mošti Jovana Vladimira su opljačkali najamnici koji su se borili protiv Koze paše, seraskera manastira. Pljačkaši su otvorili svečev grob, uzeli srebrne ukrase i mošti Jovana Vladimira. Godinama kasnije, vjernici iz Elbasana su kupili mošti po cijeni od 700 pijastera.⁵

Na prednjoj strani kovčega u kojem su mošti Jovana Vladimira sačuvane, ugravirano je pet scena iz svečevog života. Prva scena predstavlja bijelog orla. Jednog dana, Jovan Vladimir je šetao kroz provincije kraljevstva u pratnji dva čuvara. U šumi blizu Elbasana, na obalama rijeke Kuše, vidio je orla koji je u rukama nosio krst koji je sjajio. Orao je sletio na zemlju, ostavio krst i odletio u nebo. Jovan Vladimir je sjahao, kleknuo i skinuo krunu. Uzeo je krst i zario ga u zemlju. Nekoliko godina kasnije, sagradio je crkvu na tom mjestu na kojem se molio sedam puta dnevno. Druga scena predstavlja Sveca na konju kako putuje sa odsiječenom glavom u ruci. To je momenat u kojem se približava manastiru, a dočekuju ga episkop, sveštenstvo i vjernici sa počastima. Treća scena predstavlja model manastira Crkve Jovana Vladimira. Četvrta scena predstavlja konja koji kleči. Episkop sa sveštenstvom je spustio tijelo sveca sa konja i sahranio ga. Posljednja scena prikazuje Franke koji su pokušali da ukradu mošti sveca, ali nisu uspjeli. Ušli su u manastir da uzmu kovčeg sa svečevim moštima.

Na pozadini kovčega je naslikano šest cvjetnih motiva. U unutrašnjem dijelu sanduka, naslikan je Jovan Vladimir. Na sanduku je natpis na vizantijskom grčkom: Νυνί ευραίνεσται πιστώσ πόλις ή Δυρραχίοι Τριβαλλών, ένθα κείται το σώμα τό ιερόν „Radujte se dobronamjernim ljudima iz Drača i Tribala, dok bogoslužite svetim moštima.“⁶

⁵ Johann Georg von Hahn, *Studime shqiptare*, Instituti i Dialogut dhe e Komunikimit, Tirana, 2007, p 122.

⁶ Κωνσταντίνος Δεσπότης, *Αγοι της Ηπειρου*, εκδοσεις Παρακαταθιακι, Θεσσαλονίκη, 2009, page 156.

Nakon što se završila crkvena ceremonija na sajmu, 4. juna 1930. godine, posebna komisija koju je vodio monsinjor Vizarion Ksuvani je otvorila posvećeni kovčeg sa moštima Svetog Jovana Vladimira i napravila odgovarajuću ekspertizu, opisujući i detaljno provjeravajući sve što je tu pronađeno. U ovoj komisiji su bili: Tak Buda, bivši izaslanik Elbasana, farmaceut po profesiji; Fot Papadžani, učitelj i Trifon Mema sa Spirom Tolijem, dva predstavnika crkvenog vođstva Špatija.⁷

U fondu Centralnog državnog arhiva je obavještenje koje nudi informacije o proslavljanju svetkovine 1933. godine.

Obavještenje glasi:

„U ponedjeljak, 5. juna, će biti izložen kovčeg koji sadrži posvećeno tijelo Svetog Jovana Vladimira, čudotvorca i dobrotvorca. Religiozna ceremonija se završava 8. juna. Uradili su neophodne pripreme bolje nego prethodnih godina da bi se što bolje ugostili dobronamjerni posjetioci iz Albanije. Grad Elbasan je putem povezan sa svim gradovima u okolini i automobil ide pravo do manastira. Zato su hrišćani širom svijeta pitani da učestvuju u ovoj ceremoniji na kojoj bi ih čudotvorni svetac zaštitio od zla i žalosti.

Elbasan, 25. maj 1933.

Nastojnik manastira svetog Jovana Vladimira.

Kosta Hakshi Nikola“⁸

Svetkovina Jovana Vladimira je proslavljena 4. juna 1935. godine. Pored vjernika, u svetkovini je učestvovalo i osoblje jugoslovenskog poslanstva kao i diplomatski predstavnici Njemačke, Čehoslovačke, Bugarske itd (slika 5). Monsinjor Vizarion je održao prigodnu propovijed u kojoj se zahvalio srpskom patrijarhu Varnavi i svetom sinodu za poklone manastiru

⁷ *Revista „Kisha Kombëtare“*, July 27, 1930.

⁸ Central State Archive, Fund 138, file 5, 1933, sheet 1.

Svetog Jovana Vladimira: zvono od 300kg i relikvijar da štiti svete mošti Jovana Vladimira od požara.⁹

sl. 5

Upravo ovaj relikvijar je zaštitio mošti sveca od požara 14. marta 1944. godine kada je njemačka vojska zapalila manastir Svetog Jovana Vladimira. Nekoliko godina kasnije, monsinjor Vizarijon Ksuvani je nostalgичno pričao (slika 6) o čudesnom kovčegu koji je ostao neoštećen od vatre. *Ovim rukama sam namjestio ostatke sveca i stavio ih u pamuk u taj čudesni kovčeg. Nisu patili ni od čega, nisu izgorjeli. Toliko je snažna naša vjera. Ne mijenja je nikakva moć, čak ni vatra.*¹⁰

Rušenje crkve je počelo 1967. godine i manastir Svetog Jovana Vladimira je pretvoren u vojnu jedinicu. To su bile godine najsurovijih šteta i manastir je rizikovao svoj identitet. U međuvremenu, relikvijar sa moštima sveca je premješten u Crkvu Svete Marije u Kala oblast u Elbasanu. U toku prvih dana

⁹ Central State Archive, file 719, 1935, page 152.

¹⁰ Nos Xhuvani, *Visarion Xhuvani apostull i atdhetarizmit dhe i ortodoksisë shqiptare*, Tirana, 2003, page 253.

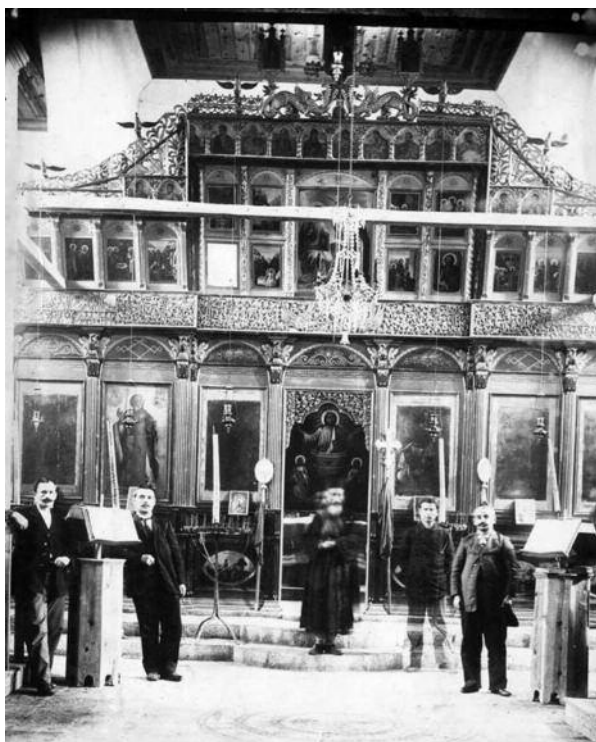

sl. 6

religijske slobode, na ruševinama manastira su počela izvođenja religioznih ceremonija. Crkvu Svete Marije je silom preuzeo Nikola Marku 1994. godine. Međutim, svete mošti nisu dirali. Nemir 1997. godine je izazvan otimanjem svečevih moštiju. Grupa vjernika je tražila da mošti budu iskorišćene na svetkovini koja se slavila u manastiru Jovana Vladimira. Sa svetkovine, protjerej Jani Trebicka je prenio mošti u Tiranu. (slika 7) Danas, mošti Jovana Vladimira se čuvaju u kapeli Milostive arhiepiskopije u Tirani. Na dan svetkovine, mošti se premještaju u manastir Svetog Jovana Vladimira za bogoslužjenje. Naredna tabela predstavlja premještanja moštiju kroz vijekove.

1215	1300	1967	1997
1015	1215	1300	1967
200 godina u Krajini	85 godina u Draču	667 godina na Shi'Jonu	30 godina u Elbasanu ¹¹

¹¹ Central State Archive, Fund 138, folder 16, 1933, sheets 6.

sl. 7

Tragična sudbina crkvenog ikonostasa

Veličina crkvenog ikonostasa je 10x4 metara. Završio ga je marljivi majstor Dmtar Koleci iz Korče u XVIII vijeku. U ikonostasu su izgravirani anđeli, religiozni simboli, cvjetni motivi, ptice itd. Škotska istražiteljka, Margaret Hasluk (1885-1946)¹² je fotografisala ikonostas. Ikonostas je spaljen 14. marta 1944, a

¹² Margaret Hasluk je istraživala etno kulturu u Albaniji. U periodu od 1927. do 1939. živjela je u Elbasanu, gdje je sakupljala materijale o običajima, etnografskim kolekcijama i različitim slikama. Apostol Pango, Sotir Kosta *300 autorë të huaj për Shqipërinë*, Maluka, Tirana, 2014, str 252.

sa njim su spaljene sve ikone koje je naslikao Konstantin Špataraku.¹³

Na osnovu dokumenta iz arhive, Špataraku je naslikao ikonu Svetog Jovana Vladimira; ikonu Hrista; ikonu Svete Marije; ikonu Jovana Krstitelja; ikonu heruvima; 12 malih ikona koje predstavljaju scene svečanosti i ikonu hodočasnika. Ove ikone su spaljene.¹⁴

Preostali dio ikonostasa (slika 8) se nalazi u Nacionalnom istorijskom muzeju. Na Prekrasnim vratima ikonostasa je bila zavjesa sa ikonom Svete trojice za koju se još uvijek ne zna gdje je završila. Zavjesu je fotografisala škotska istražiteljka Margaret Hasluk. Prekrasna vrata ikonostasa je izrezbario Dmitar Koleci. Vrata se sastoje od dvoje drvenih vrata izrezbarenih cvjetnim motivima i zoomorfnim figurama, gdje možete razlikovati orlove i druge ptice. Na vrhu su izrezbareni simboli pričešća: grožđe, ptice koje ključaju grožđe itd. Svaka od vrata su podijeljena na dva dijela. Na vrhu je drvo izrezbareno dok se

¹³ Konstantin Špataraku je porijeklom iz Špata u Elbasanu. Ovo potvrđuje i natpis pronađen na ikoni Hrista u crkvi Svetih mučenika Kozme i Damjana u manastiru Svetog Petra u Vitkuku, Korca. On glasi: „Šaka Jerodakona Konstantina iz Špata, godine 1748“. O Špatarakuovom rodnom mjestu postoje različite verzije. Neki misle da potiče iz vlaškog sela, dok drugi pretpostavljaju da je bio iz Paštreša, Špat. Datumi rođenja i smrti su nepoznati. Vjeruje se da se zvao Nikodim prije nego što je postao monah. Nakon što je postao monah i đakon, uzeo je ime Konstantin. U Centralnom državnom arhivu se nalaze dokumenti koji dokazuju da je Konstantin Špataraku naslikao ikone u manastiru Svetog Jovana Vladimira u Elbasanu, ali su one uništene kada je crkva zapaljena, 14. marta 1944. godine. Konstantin Špataraku je specijalizovan samo za izradu pokretnih ikona. Do sad nije pronađena nijedna freska koju je on naslikao. Arkivi Qendror i Shtetit, Fund 138, file 16, page 11; Theofan Popa, *Ikonografët shqiptarë të shekullit XVIII*, Ngjallja, December 1995, str 8.

¹⁴ Arkivi Qendror i Shtetit, fund 138, file 16, str. 24.

na dnu nalaze četiri male ikone. Na ovim ikonama su naslikani arhanđel Gavrilo i Djevica Marija ispred njega. Tu ikonopisac predstavlja evangelizaciju Bogorodice. Uz arhanđela Gavrila se nalazi prorok Solomon dok je sa strane Svete Marije prorok David. Solomon i David nose svitak. Na dnu Prekrasnih vrata se pojavljuje Jovan Zlatousti, Sveti Jakov, Božji brat, Sveti Vasilije Veliki i Sveti Gligorije Bogoslov. Dva posljednja su naslikana kako stoje u episkopalnoj nošnji.

sl. 8

U fondu Nacionalnog istorijskog muzeja nalaze se i bočna vrata ikonostasa. Na vratima je naslikan arhanđel Gavrilo. Ima velika krila. U desnoj ruci drži mač, a u lijevoj pisani svitak. Pri kraju vrata nalaze se naslikani cvjetni motivi. Na susjednim vratima naslikan je arhanđel Mihailo. On, takođe, ima velika krila. U desnoj ruci drži mač, a u lijevoj svitak. Arhanđeli su naslikani u vojnoj odjeći.

Ikonu Isusa Pantokratora na ikonostasu (slika 9) je naslikao Konstantin Jeromonaku.¹⁵ Pri kraju prestola je napisano Χειρ Κώνσταντίνου ιερομ (ονά) χ (ου) / έτος από Χ (ριστο) ύ αχψγγ (= 1693) „Šaka Konstantina Jeromonakuta, 1963. godina.“ Prema

¹⁵ U periodu od 1693. do 1728, oko 100 ikona pripada Konstantinu Jeromonaku. Njegovo ime se nalazi na ikonama crkava Moskopolja, manastiru

sl. 9

Teofanu Popu, ova ikona je pripadala Crkvi Svetog Đorđa na Kosovu, oblast Lušnja.¹⁶ Ali, prebačena je u Crkvu Svetog Jovana Vladimira nakon što je ona spaljena 1944. godine.

svete Marene u Lengeu, Pogradek, crkvi manastira svetog Jovana Vladimira u Elbasanu, crkvi manastira svetog Petra i Pavla u Vitkuku, crkvi „Life-giver Source“ u Korci itd. Kristofor Naslazi, Kristaq Balli *Ndihmesa e piktorëve korçarë në artin mesjetar shqiptar*, Temple no. 2, Korce, 2000, page 40 and dates back to 1693.

¹⁶ Stanovništvo kosovskog sela se sastojalo od 50 porodica. Religiozne službe su sprovedene u crkvi svetog Đorđa. Ανθιμου Αλεξοδη, *Συντομος Ιστορικη Περιγραφη της Ιερας Μητροπολεως Βελεγραδων*, Κερκυρα 1868, pages 55-56.

Hrist se pojavljuje na ikoni prikazan u svojoj nebeskoj slavi. Obučen je u crveno iznutra i u svijetlo-braon tuniku. U jednoj ruci drži Jevanđelje, dok drugom rukom blagosilja. Kako se navodi u Svetom Jevanđelju Isus je bio učitelj cijelom čovječanstvu.

sl. 10

ICXC slova na vrhu ikone su prva slova imena Isusa Hrista na grčkom jeziku, koja prevedena na engleski, mogu da budu napisana i kao JSCR. Slova na kruni znače „Jedini koji je“ ili na engleskom „JA SAM“. Hrist sjedi na veličanstvenom tronu, između dva jastuka, crvenog i crnog. Tron je oslikan cvjetnim motivima.

U zaostavštini Nacionalnoistorijskog Muzeja pronađena je ikona Presvete Bogorodice Marije sa Hristom. (slika 10) Sveta

Bogorodica sjedi na pijedestalu sa dva jastuka. U krilu drži bebu Isusa. Ikona je dimenzija 93-58 cm i ukrašena je ornamentima. Tron je veličanstven. Oslanja se na četiri izrezbarene noge. Bogorodica je obučena u svijetlo braon tuniku, dok je beba Hrist naslikana u crvenoj odori. Njihove aure su ukrašene brojnim motivima. Ispod prijestola, na sivoj pozadini „leži“ natpis: Χειρ Κώνσταντίνου ιερομ (ονά) χ (ου) / έτος από Χ (ριστο) ύ αχρηγ (= 1693). „Rukom Konstantina Jeremonaku, u godini Hrista, 1693 godine“. Ikona je ukrašena cvjetnim i geometrijskim motivima.

Ikone Hrista Pantokratora i Bogorodice sa Isusom se razlikuju po pozadini zlatnog reljefa. Postoje i motivi koji su ukrašavani na reljefu i povezani i pomiješani jedan sa drugim. Glavni motiv na njima je stilizovani ljiljan¹⁷. Način na koji su slike sačinjene i okvir modela može nas navesti na razmišljanje da ove ikone pripadaju istom autoru.¹⁸

U zaostavštini Nacionalno-istorijskog muzeja takođe je pronađena ikona Sv. Jovana Vladimira (slika 11) za koju se vjeruje da potiče iz crkve sv. Marije u Elbasanu. U centru ikone leži Jovan Vladimir, držeći odsječenu glavu u lijevoj ruci dok je desna ruka dlan mučeništva. On ima kraljevsku krunu na glavi. Obučen je u dugački stihar ukrašen dragim kamenjem. Preko stihara nosi crveni plašt. Na lijevoj strani ikone piše ime sv. Vladimira dok je na desnoj strani naslikan Hrist. U pozadini ikone naslikani su manastir i selo Shijon (alb. kolokvijalno Šin-Don). Autor ikone je ostao anonimn ne potpisavši svoje djelo.

1938. godine, rušenjem crkve Sv. Prokopija u Tirani, izvjesne ikone su prenešene u manastir Sv. Jovana Vladimira. Na ikoni Sv. Atanasija pronađen je natpis: Δέησις των δού / λω (ν) του

¹⁷ Kristofor Naslazi, *Disa konsiderata për piktorin mesjetar mjeshtër Kostandin Jeromonaku*, Monuments, no. 2/1989, str. 68-71.

¹⁸ *Ikone di Albania, Arte sacra dal XIV al XIX secolo*, Ancona, 2002, str. 72.

Θεου Πρεν / του Νίσκου κ (αί) τών / τέκνων αυτού Μαρ / κου κ (αι) Αθανασίου / 1795 απριλιου 20. „Molitva slugu Božijih, Prend Nishku i njegovih sinova, Marka i Atanasija, 20. aprila 1795“.¹⁹ Ikona sv. Atanasija ima dimenzije 93x59 cm i potiče iz crkve Sv. Prokopija iz Tirane. Sv. Atanasije je prikazan na ikoni kako sjedi na tronu na crvenom jastuku. Noge na tronu su izgravirane i ukrašene cvjetnim motivima. On nosi episkopsku odoru. Svojom desnom rukom blagosilja, a u lijevoj ruci drži Jevanđelje. Na rame je stavio omofor, dok mu na lijevom koljenu visi nadbedrenik. Na gornjoj desnoj strani ikone piše Sv. Atanasije.²⁰

Na ikoni Sv. Nikole pronađen je natpis : Δέησις των δούλου του Θεου Σουττα / τού Ττίμτζου Δεσπύνου διά ψυχην / κύν του σωτηριάν / κ (αί) μνημόσινον αύτου / 1795 μαρτίου 15 „Molitva Sluge Božijeg Xhimxhi Thute od Dhespine za spasenje duše i njegovo pamćenje 1795 Mart 15“.²¹ Na ikoni Sv. Đorđa je napisano: Δέησις των δούλου του Θεου / Δημητρίου καί Γεωργήου

¹⁹ Theophan Popa, *Mbishkrime të kishave në Shqipëri*, Tirana, 1998, Br. 45, str. 67.

²⁰ Atanasije Veliki rođen je od bogatih roditelja iz Aleksandrije, 295. god. Rukopoložen je za đakona 318. godine.

Na prvom vaseljenskom saboru u Nikei 325.god, Atanasija je pratio Patrijarh Aleksandar od Aleksandrije, gdje je bio istaknut kao zreli mislilac u borbi protiv Arija. Iako mlad, Atanasije je pokazao visoko znanje iz teologije u svojim diskusijama i dosljednost u pravoslavnoj vjeri. Umro je 373. Crkva ga je proglasila Svetiteljem i slavi uspomenu na njega 18. Januara i 2. Maja. Njegovi Spisi: a) Apologetik. 1) Riječ Grcima, napisano 318. 2) Tri govora protiv Arija, koja je napisao 358, za vrijeme trećeg izgnanstva u pustinji (356-362). b) Asketa. Antonijev pustinjski život, napisan 357. *Ο Μέγας Αθανάσιος (βιογραφία)* εκδόσεις „Ο καλός Σαμαρείτης“ Θεσσαλονίκη, 1990, str. 7-22.

²¹ Theophan Popa, *Mbishkrime të kishave në Shqipëri*, Tirana, 1998, Br. 44, str. 66.

sl. 11

τού / Πρεντη Γγηρύγγ (κ) η, απριλλίου 1795 / 10. „Molitva Sluga Božijih Dimitrija i Gjergja od Prend Gjiungi April 10· 1795“²²

Dok je na ikoni Sv. Haralambosa napisano: Δέης (ις) των δούλου του Θε / ου Μαρκου Αθανασίου / του Πρέντου Νίσκου / 1795 απριλιου 4. „Molitva slugu Božijih Marka Atanasija i Prend Nishku , 04. April 1795“²³

²² Theophan Popa, *Mbishkrime të kishave në Shqipëri*, Tirana, 1998, Br. 46, str. 67.

²³ Theofan Popa, *Mbishkrime të kishave në Shqipëri*, Tirana, 1998, Br. 47, str. 67.

Među zaostavštinom i vrijednostima Nacionalno-istorijskog muzeja su i neke ikone koje su bile u crkvi Sv. Jovana Vladimira. Među njima možemo da pomenemo male ikone ikonostasa sa scenama: „Uspenje Presvete Bogorodice“. Na ikoni je Bogorodica prikazana u kovčegu smrti, dok Hrist stoji iza nje. On je došao da uzme njenu dušu na nebo. Obučen je u bijelo. U svojoj lijevoj ruci on drži dijete koje simbolizuje duh Bogorodice. Apostoli stoje sa obje strane kovčega. Na lijevoj strani ikone su oni koje predstavlja apostol Petar a na desnoj oni koje predstavlja apostol Pavle. Poslednji od njih se pojavljuju na kraju kovčega. Na malim ikonama su scene „Propovijedanje Jevanđelja“. „Evangelizacija Bogorodice“ se slavi 25. marta, devet mjeseci prije Božića. Slave se dobre vijesti koje je arhanđel Gavrilo dao Mariji. *U šestom mjesecu, anđeo Gavrilo je poslat od Boga u grad Galileje, nazvan Nazaret, djevicu koja je bila vjerena za čovjeka po imenu Jozef, iz Davidove kuće, a djevicino ime je bilo Marija. I anđeo je otišao do nje i rekao: 'Zdravo, milosti puna, Gospod je sa tobom, blagoslovljena si među ženama.'*²⁴

Druga ikona je „Sretenje Arhanđela“, na kojoj su prikazani arhanđeli a iza njih ostali anđeli. Arhanđel Gavrilo i Mihailo drže medaljon u ruci, u kojoj se Hrist „Emanuel“ pojavljuje kako blagosilja. Hrist ima krila anđela. Oko medaljona je natpis na Vizantijskom Grčkom. Oko ikone, sa lijeve strane je napisano: „Sretenje Arhanđela“.

Svetkovina Svetog Jovana Vladimira

Povodom obilježavanja praznika ovog svetitelja, u manastiru je održavano veliko slavlje. Zbog toga su pozivani gospodari nekih gradova i organizovan veličanstven prijem. Prema kazivanju

²⁴ Protoprezviter Thomas Hopko, *Orthodox Faith*, Vol. 2, Tirana, 1997, strane 195-197.

jednog njemačkog istraživača Hahna, sajam (vašar) je održavan tokom proslave svetitelja, 4. juna hodočasnici bi dobili hljeb, masline i sir. Oni su davali onoliko novca koliko su htjeli. Novac je prikupljan od strane čuvara manastira. Na sajmu, koji je bio u manastiru Sv. Jovana Vladimira, prvi nadzor pripao je Draču, drugi Kavaji a treći Tirani.²⁵ Osim drugih stvari, na vašaru je bio i bazar stoke. Hodočasnici iz Tirane, Drača, Debra, Ibra, Korce, Berata, Struge, Ohrida, i Manastira (Bitolja) dolazili su dan ranije, dakle 03. juna. Tu je bilo ljudi sa zdravstvenim problemima, koji bi noć proveli u crkvi, moleći sveca da napravi čudo. Žene bi ostavljale različitu odjeću blizu svetog kovčega, dok bi muškarci ostavljali njihov fes.²⁶

Ostali su pjevali u crkvenom dvorištu, dok su prodavci služili hodočasnike prehrambenim proizvodima. Poslije svete liturgije održana je ceremonija rotacije moštiju tri puta oko crkve. (slika 12) Kovčeg sa moštima svetitelja je sproveden na južna vrata crkve. Na čelu povorke nosio se krst, potom su dolazili sveštenici koji drže kovčeg sa moštima svetitelja, onda su dolazili ljudi sa upaljenim svijećama. Svi sa molitvama, psalmima, i litijom pratili su kovčeg sa moštima sveca. Potom se kovčeg stavljao na sto ispred crkve a sveštenici su dijelili pamuk koji je bio sa moštima. Ljudi su čekali u redu i pošto bi poljubili kovčeg, uzimali su pamuk i odlazili sa nadom u bolje. Stavljali bi pamuk u dječju kolijevku, nosili ga sa sobom na putovanja ili čuvali u molitvenom dijelu kuće.

Kasnije bi svi prisutni ručali zajedno.²⁷

Impresivna su sjećanja monsinjora Vizariona Ksivaniya o proslavi svetkovine 1930. god. Vizarion je povezo sjećanja iz

²⁵ Johan Georg von Hahn, *Studime shqiptare, Instituti i Dialogut dhe Komunikimit*, Tirana, 2007, str. 233.

²⁶ Arkivi Qendror i Shtetit, *Fund 138, fajl 16, str. 16.*

²⁷ Stavri Çipi, *Shën Joan Vladimiri, Mbret, martir dhe shënjtor (dorëshkrim)*, str. 21.

sl. 12

svog djetinjstva sa manastirom zato što je njegova tetka, Jaja Dona bila do kraja svog života monahinja u manastiru. U časopisu „Kisha kombetare“ (Nacionalna crkva) 27. jula 1930. god. On je napisao: „Ne mogu da se sjetim nijedne druge svečanosti kao ovogodišnjeg praznika Sv. Jovana od Elbasana. Deset sveštenika i arhiepiskop sa svojim pomoćnicima, monsinjor Eugjeni od episkopata učestvovali su na večernjoj službi kao i na liturđiji prilikom rotacije Svetitelja oko crkve. Ceremonija je bila impozantna i prisustvovalo joj je 3000 ljudi. Bilo je naređeno da se dodijeli čast počasnom bataljonu zato što je Svetac u biti bio Kralj Zete i ubijen u albanskom području.“²⁸

Pet godina kasnije, 1935. godine, putem proglasa (cirkulara) monsinjor Vizarion naredio je zamjeniku Mitropolije Elbasana da preduzme mjere da praznik Sv. Jovana i komemoracija

²⁸ Visarion Xhuvani, *Vepra*, 55 izdanje, Tirana 2007, str. 178.

Konstandina Kristoforidija postanu najveličanstveniji. U proglasu je napisano da na dan praznika, pozovu na učešće najveći broj građana i seljaka, civilnih i vojnih vlasti grada. Evo teksta proglasa:

ZAMJENIKU MITROPOLIJE ELBASANA

Preduzmite energične mjere da praznik Shijoni i komemoracija Kristoforidi budu odlično sprovedeni i da prisustvuje veliki broj građana i seljana, pozovite takođe i civilne i vojne vlasti. Komemoracija počinje u 09 h. Savjet Crkve mora ovlastiti jednu osobu da održi kratki govor na komemoraciji. Ukrasite grob lovorikama i cvijećem. Očistite dvorište Crkve i prilazni put. Operite pločice Crkve. Postavite troje ljudi za prijem zvaničnika i njihovih pomoćnika. Raširite neke zastave na izlazu iz Crkve i Mitropolije. Ukrasite Palarenu samo bijelom bojom; prekrijte njen sto bijelim svilenim stolnjacima. Dobro operite i pripremite Mitropoliju, operite namještaj. Očistite dvorište i stepenice. Povedite računa o prijemnom dijelu Mitropolije; imenujte komisiju intelektualaca jer mogu biti prisutne i strane diplomate. Dotjerajte dobro sa intelektualcima izlaz iz Crkve za nacionalne zvaničnike objasnivši značaj komemoracije. Zamolite prefekturu počasne grupe da izrazi čast strancima. Unutar dvorišnog dijela, blizu izlaza, ukrasite cvijećem grob Visarion (stariji). Na grobnicama mitropolita moraju stajati samo zvaničnici, poslije komemoracije u Mitropoliji napraviti svetkovinu za ljude samo sa fondanom (bombonama) i ničim drugo.

Obavijestiti na vrijeme, slanjem sluga, sve ljude i škole zato što je Kristoforidhi služio kao učitelj i pisac rječnika. Zatražiti saradnju sa dječacima za organizaciju festivala. Sve ove mjere moraju biti sprovedene za praznik Sv. Jovana (Shijon-Sin-Đon) kome mogu prisustvovati i starije diplomate. Čistoća mora biti za primjer na taj praznik. Podučiti sveštenstvo da nosi čistu i

udobnu odjeću. Za svako odsustvovanje lokalni savjeti će preuzeti odgovornost zato što ovaj posao ima veze sa dostojanstvom pravoslavlja i nacionalnog ugleda. Odmah početi sa pripremama.

Arhiepiskop
Visarion²⁹

U časopisu „Predikimi“ (Propovijedanje) br. 49, od 31. maja 1935. godine napisano je: „4. juna će biti veličanstveno proslavljen dan Sv. Jovana Vladimira. U manastiru ima 15 soba u koje se može smjestiti oko 100 ljudi. Na raspolaganju je i hotel *Jorgj Nagi* u Elbasanu. Gospoda koja žele ručak, se mole da obavijeste gradske crkvene starješine unaprijed. Hljeb i čisto jelo će se služiti svima. Alkohol nije dozvoljen. Budući da je zemljotres prouzrokovao neke štete, pozivaju se oni koji će učestvovati u manastiru da doprinesu.³⁰

Ova tradicija nastavljena je do 4. juna 1964. godine. Poslije tog datuma, praznovanje Sv. Jovana Vladimira se više nije održavalo. 14. jula 1964. godine arhiepiskop Paisi Vodica poslao je pismo predsjedavajućem Vijeća Ministara, *Mehmetu Shehu*, s namjerom da ga informiše o nekim događajima koji su se desili u crkvama i manastirima u Albaniji. Arhiepiskop je obavijestio Premijera Elbasana, predsjednika izvršnog odbora okruga, Mitoa Rapo, da, pod izgovorom da se izbjegne bolest bruceloze, nije dopustio održavanje sajma (*svetkovanja*) Sv. Vladimira 3-4. juna 1964. Nije bilo zabranjeno samo vjernicima da idu već i sveštenstvu da održe liturđiju.³¹

²⁹ *Arkivi Qendror i Shtetit*, Fund 152, file 253, godina 1931, strana 1.

³⁰ *Časopis „Predikimi“*, No. 49, 31st May, godina 1935.

³¹ *Arkivi Qendror i Shtetit, Kisha Ortodokse Autoqefale, File No. 1228, godina 1964, str. 2.*

U godinama demokratije manastir je u potpunosti obnovljen i služi kao mjesto hodočašća. Manastir Svetog Jovana Vladimira je duhovni i i kulturni centar, ne samo okruga Elbasana, već i čitavih mitropolija Tirane i Drača. *Bradashesh* Opština u Albaniji je vratila 4. juna praznik Sv. Vladimira i pretvorila ga u lokalni festival organizujući brojne kulturne i umjetničke aktivnosti. Pored pravoslavnih vjernika, u ovoj proslavi učestvuju čak i oni koji pripadaju drugim religijama. Većina hodočasnika dolazi iz Crne Gore i Makedonije.³²

Bibliografija:

- Ανθίμου Αλεξοδη, *Σύντομος Ιστορική Περιγραφή της Ιερας Μητροπολεως Βελεγραδων*, Κερκυρα 1868, strane 55-56.
- Apostol Pango, Sotir Kosta, *300 autorë të huaj për Shqipërinë*, Maluka, Tirana, 2014, str. 252.
- Central State Archive, Fund 138, folder 16, 1933, list 6.
- Central State Archive, file 719, 1935, str. 152.
- Central State Archive, Fund 138, file 5, 1933, radni list 1.
- Central State Archive, Fund 138, file 5, radni list 1.
- Dhimiter Beduli, *Kodiku i kishës së Shën Prokopit të Tiranës (1818-1922)*, K.O.A.Sh's edition, Tirana, 1997, str. 25.
- *Ikone di Albania, Arte sacra dal XIV al XIX secolo*, Ancona, 2002, str. 72.
- Johann Georg von Hahn, *Studime shqiptare*, Instituti i Dialogut dhe e Komunikimit, Tirana, 2007, str. 122.

³² Ledia Lleshi, *Pelegrinazh në kujtim të shenjtit, që iu pre koka*, Metropol, 5th June 2006, str. 10.

- Kristofor Naslazi, Kristaq Balli *Ndihmesa e piktorëve korçarë në artin mesjetar shqiptar*, Temple no. 2, Korce, 2000, str. 40 i datumi do 1693.

- Kristofor Naslazi, *Disa konsiderata për piktorin mesjetar mjeshër Kostandin Jeromonaku*, Monuments, no. 2/1989, str. 68-71.

- Κωνσταντίνος Δεσπότις, *Αγοι της Ηπειρου*, εκδόσεις Παρακαταθ-ιακι, Θεσσαλονίκη, 2009, str. 156.

- Milan Shufllaj, *Serbët dhe shqiptarët*, Toena, Tirana, 2004, str. 127.

- Moikom Zeqo, *Imazhi arkeologjik si retrospektivë*, Arnissa Edition, Tirana, 2013, str. 46.

- Nos Xhuvani, *Visarion Xhuvani apostull i atdhetarizmit dhe i ortodoksisë shqiptare*, Tirana, 2003, str. 253.

- *Ο Μέγας Αθανάσιος (βιογραφία)* εκδόσεις „Ο καλός Σαμαρείτης“ Θεσσαλονίκη, 1990, pa 7-22.

- Protoprezviter Thomas Hopko, *Orthodox Faith*, Vol. 2, Tirana, 1997, strane 195-197.

- Stavri Çipi, *Shën Joan Vladimiri, Mbret, martir dhe shënjtor (dorëshkrim)*, str.21.

- Theofan Popa, *Mbishkrime të kishave në Shqipëri*, Tirana, 1998, br. 38, str. 64-65.

- Theofan Popa, *Ikonografët shqiptarë të shekullit XVIII*, Ngjallja, Decembar 1995, str.8.

- Visarion Xhuvani, *Vepra*, 55 izdanje Tirana 2007, str. 178.